

Sarnackiy A. P., Doctor of History, Professor, Professor of International Affair Department National Technical University of Zaporizhzhya (Ukraine, Zaporizhzhya), gileya.org.ua@gmail.com

Significant and absolutely necessary national edition of history in terms and notions. Review on training appliance: History in terms and notions: reference book: training appliance / Edited by Orlova T. V. – Vyshgorod: PP Sergiychuk M. I., 2014. – 732 p.

Сарнацкий А. П., доктор исторических наук, профессор, профессор кафедры международных экономических отношений, Запорожский национальный технический университет (Украина, Запорожье), gileya.org.ua@gmail.com

Весомое и крайне необходимое отечественное издание по истории в терминах и понятиях. Рецензия на учебное пособие: История в терминах и понятиях: справочник: Учеб. пособие / Под общ. ред. Орловой Т. В. – Вышгород: ЧП Сергейчук М. И., 2014. – 732 с.

* * *

Стельмах С. П.

доктор історичних наук, професор, професор кафедри історії Росії, Національний університет ім. Т. Г. Шевченка (Україна, Київ), gileya.org.ua@gmail.com

ЄВРЕЙСЬКИЙ ГРОМАДСЬКИЙ РУХ У ЛЕЩАТАХ ДВОХ ІМПЕРІЙ. РЕЦЕНЗІЯ НА КНИГУ: ДОЦЕНКО В. О. ОБ'ЄДНАТИСЯ ЩОБ ВИЖИТИ: ЄВРЕЙСЬКИЙ ГРОМАДСЬКИЙ РУХ В УКРАЇНІ (60–ТІ РР. ХІХ СТ. – 30–ТІ РР. ХХ СТ.): МОНОГРАФІЯ / В. О. ДОЦЕНКО. – ВІННИЦЯ : ТОВ “НІЛАН–ЛТД”, 2014. – 332 с.

Тривалий час у вітчизняній науці проблеми історії єврейської громади України розглядалися фрагментарно, і такому явищу, як єврейська громадська ініціатива, надавалося другорядне значення. Майже повністю заперечувалася будь-яка роль цього суспільно-політичного феномена при розв'язанні економічних і соціальних проблем єврейської громади України. У науці, етнополітичній практиці спостерігалися загальна недооцінка ролі соціокультурних передумов в історичному розвитку, вузьке розуміння економічної демократії і духовних цінностей, які відкривають можливості якісних змін на основі еволюційних процесів. Нині дедалі більше усвідомлюємо, що проблеми єврейського громадського руху є надзвичайно актуальними. Яскравим свідченням такого розуміння проблеми є монографія кандидата історичних наук Доценка Віктора Олеговича “Об'єднатися щоб вижити: єврейський громадський рух в Україні (60–ті рр. ХІХ ст. – 30–ті рр. ХХ ст.)”.

В ній автор дав розгорнутий історіографічний огляд стану наукової розробки історії єврейського громадського руху другої половини ХІХ – першої третини ХХ ст., розкрив основні причини, які призвели до появи перших єврейських добровільних товариств, визначив етапи розвитку єврейського громадського руху та його вплив на господарське і суспільне життя країни. Дослідник ґрунтовно дослідив організаційну динаміку, ідейні основи та національно-громадське значення єврейського громадського руху, цілями якого були соціальна справедливість, права людини, економічна незалежність.

В монографії зроблено окремий наголос на внесок єврейських громадських об'єднань в єврейський суспільно-політичний рух та процес збереження національної ідентичності, прослідковано розвиток єврейської громадської ініціативи в контексті розвитку

сіонського руху, суттєво доповнено наявні уявлення про суспільно-політичну історію єврейської громади України.

Хронологічно праця охоплює період від середини ХІХ ст., тобто від моменту створення перших добровільних товариств і до знищення компартійними органами єврейського громадського руху в кінці 1930–х років. Вона складається з вступу, шести розділів (сімнадцяти параграфів) та висновків.

У вступі визначені актуальність теми і стан наукової розробки проблеми, поставлена мета та відповідні дослідницькі завдання, методологія і наукова новизна дослідження. Остання є очевидною, адже в монографії вперше в українській історіографії здійснено комплексний історичний аналіз здобутків і прорахунків в діяльності єврейських громадських об'єднань протягом другої половини ХІХ – першої третини ХХ ст.

Перший розділ присвячено історіографічному аналізу проблеми та джерельній базі дослідження, в результаті якого зроблено висновок про те, що незважаючи на зростання в останні роки обсягу новітньої історичної літератури, багато питань з історії єврейських громадських об'єднань України, як і проблема їх участі у національно-культурному будівництві та збереженні національної ідентичності українського єврейства в імперський період та роки формування в Україні більшовицького тоталітарного суспільства, так і не знайшли належного висвітлення в історіографії.

Для повноцінного вивчення проблем історії національних меншин автор застосовував перш за все загальнонаукові, етнополітологічні та історичні методи, а також методи суміжних наук: політології, історіографії, джерелознавства, етнології, соціології тощо. Історичне осмислення національних відносин в Україні, зокрема місця у них єврейської громади, неможливе без використання теорії пізнання та дотримання основних принципів і застосування адекватних методів дослідження. Такий спосіб пізнання ґрунтується на досягненнях сучасної етнології, досвіді проведення національної політики, надбаннях вітчизняної та зарубіжної історіографії та достовірній джерельній базі.

Наукова значимість монографії також полягає й в тому, що її автор залучив у сферу дослідження широке коло різноманітних джерел. У монографії використано законодавчі акти, які регламентували державну політику стосовно єврейства у різні періоди історії; публічно-правові документи; діловодні документи, які стосуються реалізації місцевим чиновництвом урядової політики стосовно єврейської громади, службові звіти, службове листування, послужні списки, нагородні документи та документи окремих єврейських товариств; статистичні матеріали; матеріали періодики; документи особового походження; мемуаристика; графічні джерела та ін.

У роботі використані неопубліковані документи вітчизняних і закордонних архівів. Зокрема, використано матеріали Державного архіву Російської Федерації, Російського державного архіву соціально-політичної історії. В цілому джерельна база монографії Доценка Віктора Олеговича виявилася цілком

достатньою для розкриття означеної проблеми й забезпечила обґрунтованість і достовірність висновків.

Другий розділ монографії “Російська імперська політика стосовно євреїв у XIX – на початку XX ст.” присвячено розгляду питань пов’язаних з причинами появи єврейських громадських об’єднань в українських губерніях Російської імперії у другій половині XIX ст. Із дослідження випливає висновок, що правова, соціально–економічна та культурно–релігійна політика російського самодержавства у XIX ст. призвела до консолідації єврейської громади українських губерній Російської імперії та намаганнях за допомогою різноманітних громадських об’єднань захистити свою національну, культурну, релігійну ідентичність. Ідеї єврейського громадського руху формувалася насамперед під впливом найпопулярніших у XIX ст. соціальних вчень, а його ідеологи розглядали громадські організації як добровільні самоврядні об’єднання людей, що прагнули не лише до задоволення власних матеріальних потреб, а й до утвердження високих морально–етичних ідеалів спільнот, до утворення шляхом об’єднання населення справді вільного і справедливого суспільства.

У наступних третьому розділі у строгій хронологічній послідовності розглядаються особливості створення перших громадських організацій та добровільних товариств в українських губерніях Російської імперії; прослідковується процес формування системи громадських об’єднань (1860–1914 рр.), показано зростання числа громадських структур та створення перших єврейських кооперативних товариств. Відомо, що даний процес в значній мірі залежав від політики центральної та місцевої адміністрації. Автор доводить, що створена в зазначений період система національних громадських об’єднань, стала основним виразником інтересів єврейських громад українських губерній Російської імперії. Він пов’язує це з політизацією та демократизацією єврейського громадського життя, з посиленням самоідентифікації українського єврейства та з бажанням будь–якою ціною зберегти власну релігію, культуру та улад життя.

У четвертому розділі дослідник аналізує історію єврейської громадської самопомочі у роки Першої світової війни та української революції 1914–1920–го років. Окремий сюжет роботи присвячений ролі єврейських громадських об’єднань у подоланні наслідків антисемітської політики російської цивільної та військової адміністрації під час Першої світової війни.

Важливим для розуміння еволюції єврейського громадського руху є п’ятий та шостий розділи монографії. У них показано особливості існування та діяльності єврейських громадських організацій, добровільних товариств і спілок в період формування більшовицької державності на території України. Автор комплексно досліджує процес формування політики більшовиків щодо єврейських громадських інституцій в 1920–30–ті роки, детально аналізує культурно–освітню політику більшовиків. Окремі матеріали присвячені сіоністському руху та боротьбі з ним компартійних органів.

Отже, монографічне дослідження В.О. Доценка розглядає різні аспекти еволюції системи єврейських громадських об’єднань другої половини XIX – першої третини XX ст., а також аналізує роль єврейського громадського руху у забезпеченні соціально–економічних, політичних та культурно–релігійних потреб єврейської громади України у зазначений історичний відрізок.

Монографія Доценка Віктора Олеговича “Об’єднатися щоб вижити: єврейський громадський рух в Україні (60–ті рр. XIX ст. – 30–ті рр. XX ст.)” заслуговує на високу оцінку, що дозволяє рекомендувати її до вивчення і використання як історикам–професіоналам, краєзнавцям так і широкій читацькій аудиторії.

Stelmakh S. P., doctor of historical sciences, professor, professor of department of history of Russia of the National University, is the name of T. G. Shevchenko (Ukraine, Kiev), gileya.org.ua@gmail.com

Is Jewish public motion in the visas of two empires / Book Review: Docenko V. O. To unite, to survive: Jewish public motion in Ukraine (60th XIX of century – 30th XX of century) : monograph / V. O. Docenko. – Vinnitsa : LTD “Nilan–LTD”, 2014. – 332 p.

Стельмах С. П., доктор исторических наук, профессор, профессор кафедры истории России, Национальный университет им. Т. Г. Шевченко (Украина, Киев), gileya.org.ua@gmail.com

Еврейское общественное движение в тисках двух империй. Рецензия на книгу: Доценко В. О. Объединиться чтобы выжить: еврейское общественное движение в Украине (60–е гг. XIX в. – 30–е гг. XX в.) : монография / В. О. Доценко. – Винница : ООО “Нилан–ЛТД”, 2014. – 332 с.

* * *